

Жорж Перек, гра у літературу

Коли у 1965 році перший роман Жоржа Перека «Речі» отримує престижну премію Ренодо, його автору двадцять дев'ять. З тих сорока п'яти, які йому випало прожити.

Він уже п'ять років живе у маленькій квартирці площею у тридцять п'ять квадратних метрів, у п'ятому окрузі Парижа, про досвід облаштування якої частково розповідає у своєму романі.

Він уже декілька років працює документалістом в лабораторії медичних досліджень, і ця робота займає більшу частину його життя. *«Але мені вдається виділити декілька годин на день, пообіді чи ввечері, для того, щоб писати».* *«Я одружений уже 5 років, але не маю дітей, і коли мені вдається не гаяти час в кіно та кав'ярнях, я пишу».*

Позаду — переважно студентське життя, пошуки себе та десять років письма, багато оповідань, чотири чи п'ять невиданих романів і п'ять різних версій роману «Речі».

Попереду — ще півтора десятка років творчості, роки УЛІПО — «Майстерні потенційної літератури», роки формальних експериментів у тісному альянсі літератури

Перека пише роман про речі, і постійно балансує між захопленням вишуканими речами, які оточують людину, та критикою суспільства споживання. Це роман про «важкість буття» молоді у 1960-х.

Очевидно, роман Перека — про людські сенси речей. І в цьому він вочевидь відмінний від «шозизму» (*chosisme*, від *chose* — «річ»), що його відстоює «Новий роман» у версії Алена Роб-Гріє. У збірці есеїв «За новий роман», яка виходить друком у 1963-му, за два роки до публікації роману Перека, Роб-Гріє пропонує цілком революційний погляд на світ, який би зводився до візуальної, оптичної констатації його присутності.

«Світ не є ані значимим, ані абсурдним. Він просто є. І в цій констатації — найважливіше. І ця очевидність нас вражає із такої силою, що ми не можемо нічого вдіяти. Ми переживаємо шок від реальності, яку нібито вивчили до основ. Навколо нас, всупереч нашим анімістським чи ужитковим прикметникам, стоять речі. Їхня поверхня чиста і гладка, неторкнута, без дешевого блиску і без прозорості. І вся наша література не змогла змінити жодної частки, випрямити щонайменшу лінію», — пише Роб-Гріє.

«Шозизм» дає побачити світ речей без людських смислів, якими ми звично та майже автоматично наділяємо світ навколо себе. Новий роман схожий на кінострічку, де нічого не відбувається, а камера вільно та безперешкодно рухається, наближається до речей, фокусується на них. Ось стілець, порожній стілець, який перестає бути знаком очікування чи відсутності. Ми починаємо бачити просто стілець. Ось рука, яка лягає на плече — але це не знак дружби чи кохання, а просто рука. Замкнені двері — не просто ідея неможливості вийти чи натяк на те, що хтось може увійти.

та математики, які парадоксальним чином приведуть його до автобіографії.

Це середина життя.

За декілька місяців до своєї смерті від напише текст: «25 речей, які я хотів би зробити до того, як померти». Він ще не знає, що хвороба не дасть йому такого шансу.

Слова про речі

Літературний дебют Жоржа Перека, роман «Речі», відразу зробить його відомим. У попередніх версіях цей текст мав назву «Велика авантюра. Історія 1960-х років», а його автор декілька разів пропонував текст видавцю Галлімару — і той завжди відповідав відмовою. Натомість інший видавець, Жуяр, погодився видати текст за умови, що Перек перепише другу частину та змінить назву. Зрештою, назву Переку підказала його дівчина, Полетт.

Чому «Речі»? Найперше тому, що речі в романі важливі. Але, водночас, це неприхована алюзія на назву автобіографії Жана-Поля Сартра «Слова», що вийшла друком 1963 року, за два роки до роману Перека. *«Я почав життя так само, як я його, ймовірно, завершу: посеред книг»*, — стверджував Сартр, якому також довелося пройти непростий шлях переписування першого роману та зміни його назви (перший роман Сартра упродовж багатьох років роботи над рукописом мав назву «Меланхолія»; назву «Нудота» запропонував видавець Галлімар).

в тому, щоб проводити інтерв'ю за різними методами та на різноманітні теми. Це була важка робота, яка вимагала насамперед великої нервової концентрації, але й була доволі цікавою та відносно добре оплачуваною, ще й залишала їм чимало вільного часу».

Молода пара проводить опитування громадської думки, в основному серед середнього класу, «в якого немає ані традиції, ані майбутнього».

Жорж Перек дуже добре розумів специфіку такої роботи. Він сам працював «психосоціологом» та допомагав проводити маркетингові дослідження. Запитував людей на вулиці, що вони думають про громадський транспорт, чи подобається їм порошок картопляне пюре й чому, тощо.

Але окрім цього Перек був добре ознайомлений із марксистською соціологією, зокрема, з роботою Анрі Лефевра «Критика повсякденного життя», перший том якої вийшов друком ще 1958 року. У книзі Лефевра люди у заможному західному суспільстві визначалися насамперед як споживачі, як списки товарів, які вони придбали або прагнули придбати, і зрештою самі перетворювалися на списки речей у коловороті економічного обміну.

Перек не просто читав книгу Лефевра, він з ним працював. Коли Анрі Лефевр заснував «Групу досліджень повсякденного життя», то саме в межах цієї групи Жорж Перек працював у місії з маркетинговою компанією, яка вивчала настрої у громаді шахтарів в Нормандії на півночі Франції перед запланованим закриттям шахт. Вони проводили інтерв'ю з шахтарями та їхніми родинами. Для полегшення завдання розмови проходили за пляшкою кальвадосу. На другому чи третьому інтерв'ю за вечір розмови перетворювалися на алкогольний туман.

«Шозизм» прагне замість світу означень побудувати світ більш безпосередній, світ присутності, де смисл був би зайвим. Світ, де сама присутність речей домінувала би над будь-якою теорією чи системою референцій: сентиментальною, фрейдистською, метафізичною чи будь-якою іншою.

Речі є тут до того, як бути чимось, стверджує Роб-Гріє. *«Вони будуть тут і після того, тверді і незмінні, і вони будуть знущатися з їхнього власного смислу, смислу, який намагається звести їх до певної людської істини, що в них виражається».*

«Речі» Жоржа Перека, які виходять друком у 1965 році, можна прочитувати як пряму антитезу до «шозизму» Роб-Гріє, який видає свої теоретичні обґрунтування у 1963-му. Адже Перека цікавлять речі саме як носії людського смислу.

Головні герої, двадцятирічні Сільвія і Жером, полюють за красивими речами, від одягу до меблів. На початку оповіді в них недостатньо грошей, тож вони постійно намагаються осмислити свій соціальний статус через речі, якими можуть володіти. Але їхні бажання здебільшого перевершують їхні можливості.

Тут є непряма, тонка критика-констатація суспільства споживання, де надлишок бажання речей приховує порожнечу світу. *«Мільйони людей в минулому боролися та й досі борються за хліб насущний. Жером і Сільвія не могли повірити, що можна боротися за дивани „Честерфілд“».*

Але «Речі» Перека, як і «Слова» Сартра, — текст автобіографічний, хоча і приховано. Жером та Сільвія працюють психосоціологами, як автор роману: *«ця робота, яка, власне, не була ні ремеслом, ні фахом, полягала*